

ژان چۆن دەتوانن سىياسەت بىكەن؟

سىياسەت بىرىتتە لە بلأوكردنەوئى بىرو باوئەرىك لەپىناو بەدەست ھىنانى ئامانجىك ، كەواتە سىياسەت پىشت بەستوو بە ھزرىك (بىروباوئەرىك) لەگەل بوونى ئامانجىكى دىيارىكراو دەبىت ، سىياسەت ئەركى رىكخستنى تاكەكانى كۆمەلگايە ، بۆئەوئى ببىتە ھىزىك لە چوارچىوئى ئەو فەكرىيەدا كە مەبەستىيەتى بلأوى بىكاتەو بەشۆبەيەك كە تواناى جىبەجىكردى بىريار و سزادانى ھەبىت بەسەر ئەندامانى كۆمەلگەدا . ئايا بۆ گەيشتن بەم رىكخستنى تاكەكانى جەماوئە و كۆمەلگا تەنھا پىويستە پىشت بە بوونى دامەزراوئى دەولەت و دەسەلات ببەستىت ؟ بە دىئايەوئە نەخىر ، نابىت سىياسەت لەگەل كارى دەولەت تىكەل بىكرىت ، لەبەرئەوئى ھەندى كۆمەلگا و رىكخراو ھەيە پەيرەوكردى سىياسەتەك ھەلدەبىزىر بۆ گۆرىنى دەسەلاتەك كە سىستەمىكى نادادپەرورەيە . چەندىن رىكخراوئى جىاواز ھەيە كە زۆربەيان ناھكومىن و ئامانجىكيان ھەيە لە پىناويدا بىرو باوئەرى خۇيان بلأو دەكەنەو تا ببە ھىزىك بتوانن فشار بىخەنە سەر لايەنى كە مەبەستىيەنە ، رىكخراوئى گرەن پەيس بۆ نمونە كە رىكخراوئى جىھانى ژىنگە پارىزە ، سەرەراى ناستەنگ كرىنى زۆربەيى چالاكەكانىان لە زۆر وولت بەلام ئەو ئەندامانى كەلەناو ئەم رىكخراوئىدا كار دەكەن يەك بىروباوئەريان ھەيە بۆ گەيشتن بە ئامانجەكەيان كە ئەوئى پاراستنى ژىنگەيە ، لەرىنى بلأوكردنەوئى بەرنامەكەيانەوئە و ئەوان ئەمرۆ بوونەتە ھىز ، بە ئەنجامدانى چالاكى جۇراو جۇر بەرامبەر بە سىياسەتى وولتات دەوئەستەوئە بە سىياسەتى پاراستنى ژىنگە ، ئەمانە وەك چىنى ژىنگە پارىزان خۇيان رىكخستووئە لە چوارچىوئى بەرنامەيەكدا . ئايا ژان ناتوانن بەھەمان شۆبە خۇيان رىك بىخەن و سىياسەت بىكەن ؟ چەوسانەوئى ژن وەك رەگەز ھىچ جىاوازيەكى ئەوتۆى نىە لەگەل وپرانكردى ژىنگە ، لەبەرئەوئى سىستەمى سەرمايەدارى نەك تەنھا رەگەزى ژنى چەوساندۆتەوئە لەھەمان كاتىشدا ژىنگە رىووبەرورەي مەترسى گەرە كرىدۆتەوئە بۆ گەيشتن بە مەرماە سەرمايەدارىەكانى خۇى ، ژن وەك رەگەزىك رىووبەرورەي سىياسەتى جىاوازي رەگەزى و تىرۆرى جەستەيى و رۆحى بۆتەوئە ئەو سىياسەتەش پىشت بەستووئە بە بىرو باوئەرى (پىاوان) كە نىستا بۆتە سىستەم و لە زۆر شوپىن و كۆمەلگا كراوتە بەندى ياسا و ھەر ژنىك لە سنورى ئەو ياسا پىاوانەيە دەربچىت رىووبەرورەي سزا دەبىتەوئە ، كەواتە بۆ راوئەستاندن و تىكشكاندى ئەو سىستەمە چەوسىنەرە كە بە ھەزاران سالە پىاوى سىياسەتمەدار بەرھەم ئەھىنىت بۆ مانەوئى ، پىويستە ژان خۇيان ھۆشيار بىكەنەوئە لەدەورى رىكخراوئىك كۆبىنەوئە كە بىروئى جىاوازي رەگەزى و كۆيلەيى ژان رەد بىكاتەوئە ، وە سەرەتا پىويستە ھەموو ژنىك لە خۇيەوئە دەست پىبىكات ، دواتر لەناو خىزانەكەيەوئە تا ناو دامەزراوئەكانى دەولەت كە كارى تىدا دەكات ، وە ھەول بەدات ئەگەر كەمىش بىت لەناست پىشلىكردى مافەكانى بىدەنگ نەبىت ئەگەر تواناى رىووبەرورەي بوونەوئى نەبوو پەنا بۆ ھاوكارە ژانەكانى بەرىت ، چونكە ئەوان وەك يەك دەچەوسىنرەنەوئە و زىاتر لە خەمى يەكتر تىدەگەن ، وەك لە پىاوانى ھاوپىشەكەي . لەناو ھەر دامەزراوئەيەك ، ھەر خىزانىك ئەم يەك دەنگىيە ژان ھەبوو بۆ داواكردى مافى رەواى خۇيان ئەوكاتە سەرەتا بەدەستھىنانى ماف دەست پىدەكات ، بۆچى پىويستە لەناو خىزان ژان بەرگرى لەيەك بىكەن ؟ چونكە زۆربەيى كارەساتەكانى ئەمرۆ كە روو دەدەن لەناو كۆمەلگايى كوردىدا سەرچاوەكەي لە خىزانەوئەيە ، بە رۇژانە ھەوالى كوشتن و خۇ كوشتنى ژان دەبىستىن ، بۆچى رى دەرىت ئازارەكانى ژن بگاتە ناستى خۇ كوژى ، كى خۇي بە تاوانبار ئەزانى بەرمبەر بەم تراژىدىا دووبارە بووئە ، تاوانبارى يەكەم ئەو رىكخراوانەن كە بەناوئى ژانەوئە كاردەكەن و ھىچ بەرھەمىكيان بۆ مافى ژن دىار نىە ، دواتر ژاننى ناو خىزانەكەي زىاتر تاوانبارن وەك لە پىاوەكانىان ، چونكە نابىت ھەرگىز چاوەروانى رەھمەت بىت لەدەستى پىاوا ، بۆچى ئەھىلن زۆلم بگاتە ئەو ناستەي كە كچەكەي ، خوشكەكەي ، ھاورەگەزەكەي بگاتە ھالەتى خۇ كوژى ، بە دىئايەوئە ئەگەر رىگايەكى بچوك ھەبىت ھىچ كەسەك پەنا ناباتە بەر خۇ كوشتن و خۇ سوتاندن ، ئەگەر ئەمرۆ رىژەي كوشتن و خۇكوشتنى ژان روو لە زىاد بوون دەكات ، ناستى سىياسەتى رىكخراوئەكانى ژان دىارى دەكات لەناو كۆمەلگاەدا ، كە تا چەندە تانىويانە لە كىشەي ژان كەم بىكەنەوئە و بە

پەرۋىشېن بۇ پاراستىنى ماقى ژنان ، چەندە سەرگەوتو بوون لە پەرودەمەردىن و ھۆشياركردنەھەي ژنان كە پېش ھەموو ئەركىك پېويستە ژنان فىرى پاراستىنى ماقى كەسىتى خۇيان بىكەن وەك سەرەتايەك ، تا بتوانن لە نىكەھە خۇيان بېرېزىن ، و ووشەي ئازادى و ماقى ژنان نەبېتە دروشمى سەرشاشە و ووتار كېشان ، خالىكى تر كە زۇر بەرچاۋە رېكخراۋەكانى ژنان و ھەندىك خانمى خاۋەن دەسەلات ئەۋەندەي خۇيان سەرقالى ھەندى خالى لاۋەكى و مەرام و بەرژەنەندى تەسكى حىزبى دەكەن نامانجە سەرەككەھەيان لەبېر دەچىتەۋە كە پاراستىنى ماقى ژنانە و رېرەۋى سىياسەتى خۇيان و ئەركەكانىيان ون ئەكەن ، ئەۋان لەبېريان دەچىتەۋە كە نوپنەرى كىن !! ھەر بۇيە بەگشتى ژنان جىاۋازى ئەۋتۇ ناكەن لەنپوان پىاۋىكى سىياسى و خاتونىكى سىياسىدا ، ئەگەرى زۇرى ھەيە كە بەشىكى ژنانى كۆمەلگا پىاۋانىيان پى باشر بېت وەك لە ژنان لەزۇر كاروبارۋى دەۋلەت و سىياسەتدا ، بەشداربوۋنى ژنانىيان پى باش نەبېت ، چونكە ژنە خاۋەن پلەو پايەكان كارىكى زۇر زەقىيان دىار نىە لەبەرژەنەندى رەگەزى ژن تا خۇشەۋىستى و خۇشخالى خۇيانىيان بۇ دەربېرن ، وەك ئەۋ رېزو خۇشەۋىستىيە كە نىشانلار لە راپرسىيەكدا لە وولاتى فەرەنسا لەسالى 2010 بۇ خاتو سىمۇن ۋەي كچە جولەكەي فەرەنسى رزگارۋى دەست نازىيەكان كە بە خۇشەۋىستىن ژن ھەلېژېردا لە فەرەنسا ، لەبەرئەۋەي لەماۋەي دەسەلاتىدا كە پلەي ۋەزىرى تەندروستى بوو تۋانى زۇر كار بىكات بۇ ماقى ژنان ، بە بەردەۋامى كېشەي ژنى دەخستە پېش ھەموو كېشەكان ، تۋانى لە پەرلەمانى فەرەنسا ماقى مندىال لەباربەردن بگەرىننېتەۋە بۇ ژنان كە تا سالانى 1974 ھىچ زنىك بۇي نەبوو مندىال بە خواستى خۇي لەبار بەرېت ، لە چوارچىۋەي سزايەكى پىاۋانەدا ژنان رووبەرۋى سزاي توند دەبوۋنەۋە ، ماقى زەوتكرارۋى لەباربەردن و ھېشتنەۋەي مندىالى كرد بە مافىك كە تەنھا پەيوەندى بە برىارى سەربەخۇي ژنەۋە بېت ، نەك بە پىي ياسايەك حوكوم بىكرېت كە ھىچ ئاگاي لە خالى ژنان نىە . بە دلنپايەۋە سىمۇن ۋەي بۇ ئەۋەي ئەۋ مافە بگەرىننېتەۋە بۇ ژنان رووبەرۋى زۇر رىگرى و سوكايەتى و ھەرەشە بوۋىيەۋە بەلام ئەۋ بوپرانە بىروباۋەرى خۇي بە دەورۋەرى خۇيدا بلاۋكردەۋە رىكى خستن و كردنى بە ھىز بۇ گەيشتن بە نامانجەكەي ، لە ھەمان سەردەمى ئەم خاتونەدا بە دەيان ژنى تر لە دەسەلاتدا خاۋەن پىگەۋ پايە بوون بەلام كەسىان وەك ئەم خاتونە بەرېزە ناۋى بە درەۋشاۋەي نەماۋەتەۋە . چونكە ئەۋەي گىرنگ بوو بۇ ئەم خاتونە پاراستى رەگەزى ژن بوو لە چەۋسانەۋە . كە ئەمەش ئەركى ھەموو زنىكى ھۆشيارە كە ھەستىت بەم ئەركە ، وە لەھەمانكاتىشدا ئەركى رېكخراۋەكانى ژنانە كە ھۆشيارى رەگەزى بە ھەند ۋەربىگرن و گىرنگى بەدن بە ژنانى ھەموو چىن توپزەكان ، نەك بە دۋاي پۇستى پىاۋاندا رابكەن لەناۋ حىزب و رېكخراۋەكاندا و لە سىبەرى عەقلى پىاۋادا كار بەناۋى ژنەۋە بىكەن سەرمەراي ئەۋەي ژمارىيەكى زۇر لە ژنان ئەمرۆكە لە ناۋ كايەي سىياسىدا جىگەي خۇيان ئەگرن و بگرە ھەندىكىيان تا رادەيەكېش چالاكن لەناۋ پارت و رېكخراۋ و دامەزراۋە سىياسىيەكاندا ، كەچى لە رۇژى بەرەنگاربوۋنەۋەي توندوتىژى دژ بە ژنان زۇر كۆر و سىمىنار لەسەر ئەم بابەتە لەلايەن پىاۋانەۋە بەرپۋە بەردرا ، ئەمەيە كارەسات ، بۇيە ھزرى ژنان رەنگ ناداتەۋە و ياسا پىاۋانەيىيەكان ھىچ ناگۇرېن و ھەر لە جىي خۇيانن و رۇژانە ھەۋالى كوشتن و خۇكوشتنى ژنان بە بەردەۋامى دەبىستىن و روو لە زىادبوون دەكات . كەۋاتە دەگەينە ئەۋ ئەنجامەي كە بە شىكى زۇرى ژنان ھەر لەژېر سىبەرى عەقلى پىاۋاندا كار دەكەن ، دوورن لە نامانجى پاراستن و ھۆشيارى رەگەزى ژن ز وەك ژن بىر ناكەنەۋە و بىر كىردنەۋەيەكى پىاۋاسالارانەھەيان ھەيە بۇ كېشەكان ، بەۋەي زۇر كات دووپاتكردنەۋەي بىرو راي پىاۋان ھەلدەبېژېرن وەك لە دەبىرنى ھەلۋىستى خودى خۇيان وەك ژن ، ئەم دووپات كىردنەۋەيەي ژنانى بەناۋ سىياسى بۇتە پايەيەكى بەھىزى سىستەمى پىاۋ سالارى و نايەلئىت ۋا بە زوۋى بلەرژىت . سىياسەت بەندە بەۋ بىرو باۋەريەي كە سەربەخۇيانە خۇت ھەلېزاردوۋە ، ئەگەر سەربەخۇ نەبىت ناتوانىت باس لە سىياسى بونى خۇت بىكەيت وەك زنىكى سىياسەتمەدار بەلگو دەبىتە كۆپىيەكى پىاۋانى سىياسى ، لە ناۋ بەشىك لە پارتە سىياسىيەكان كۇتايەك بۇ بەشدار بوۋنى ژنان دىارىكراۋە ، بەلام زۇرجار بەۋ ژنانە پىر دەكرىنەۋە كە لەلايەن پىاۋانەۋە پەسەندىن ، بە زمانىكى شارۋە دەلېن ژن بە بەلام وەك نېمەي پىاۋ بىر بىكەرەۋە ، نەنپىيەكە لېرەدايە ((چۆن دەتوانىت ژن بىت و وەك ژن بىر بىكەيتەۋە و لە سىبەرى ھزرى پىاۋان بېتە دەروە)) ، كاتىك ئەمە دەبىت كە ھەموو زنىك تەنھا بىر لە پاراستى ژن بىكاتەۋە ، ئەگەر ھەلەشى ھەبىت دەبىت ھەۋلى چاكردەۋەي بدات و بىپارېژىت ، بەگشتى تارادەيەك ھۆشيارى پاراستى رەگەزى ژن ھەيە بەلام زۇر لاۋازە و نەگەشتوۋە بە ھەموو ژنانى كۆمەلگا بە ھەموو چىن و توپزەكانەۋە ، بۇيە

ھەنگاۋەكانى چارەسەرى زۇر لاوازىر دەبىنرېن ۋەك لەكارەساتە خۇگۇزى و كوشتەكان لەژېرناۋى شەرەف پاكردنەۋە . ئەم كارەساتانە تەنھا لەو كۆمەلگايانەدا روودەدات كە ھۇشيارى رەگەزى زۇر لاوازە , خۇشەويستى رەگەزى ژن بۇ ژن لەخالى سفيردايە بگرە لەۋەش زياتر زۇرجار ژنان خۇيان كار بۇ لەكەدار كردن و خستنى يەكتەر ئەكەن نەك تەنھا لەناۋ دامەزراۋە و پارتە سىياسەكاندا بگرە لەناۋ رېكخراۋە ژنانەيەكانىشدا ئەم دياردەيە زۇر زەقە , ۋە لەناۋ خيزانىشدا لەبەر چاۋە كە ھەر رۇژەى لە سوچىكى ئەم ۋولاتە كارەساتىكى دلتەزىن روودەدات , زۇر بى ھەلۋىستانە ئەم كارەساتانە تىدەپەرن بە بى ئەۋەى ھىچ كاردانەۋەيەك ھەبىت , ئەى كەۋاتە رېكخراۋى ژنان بۇچى ھەيە و دروست بوون ؟ خانمانى دەسەلاتدار كەمىك پرسیاريان لەخۇيان كردەۋە بۇ ۋا لەو ژنانە دەكرىت كە رىگەى مەرگ ھەلۋىژىر؟ ئەى كەۋاتە ئىۋە نوپنەرى كىن؟ ۋەك دەردەكەۋىت رېكخراۋەكانى ژنان و ژنانى دەستۋىشتوۋ نەيان تۋانىۋە لە ھەندى كىشەى دەسەلات و پۇست خۇيان رزگار بگەن و خۇيان بجزىنە ناۋ دلى ژنانەۋە , بۇيە ناويان لەپال ناۋى پياۋە سىياسەكاندا دىت دەروات بەبى ئەۋەى ھەست بە جياۋازيان بكرىت , چونكە پەرۋشى پاراستنى رەگەزى ژنيان تىدا نابىنرېت ھەستى پشنگىرى رېكخراۋەكانى ژنيان تىدا نابىنرېت . ئەۋە چالاكايانەى رېكخراۋەكانى ژنان رىكيدەخەن چەند لەلايەن ژنە بالادەستەكانەۋە پشنگىرى ئەكرىت بۇ بەردەۋامبوونى تا گەيشتن بە ئامانجەكانيان , بۇ چالاكايەكانى رېكخراۋەكانى ژنان لەچەند كاتژمىرېك تىناپەرن !! بە بى ئەۋەى بگەنە ئامانج كۇتايى پى ئەھيىن !! ئەمەيە نەبوونى ھۇشيارى رەگەزى و شپرزەيى و لىكترازانى رىكخستنى ژنان , ئەگەرچى رېكخراۋەكانى ژنان تا رادەيەك رىبازى سىياسى و ھزريان جياۋازە سەبارەت بە كىشەكان بەلام بەرەنگاربوونەۋەى زولم و زۇرى دۇر بە ژنان ۋابەستەيە بە ھەموو ژنىك ۋە لە ھەر كۆمەلگەيەك دەسەلات دەرك بەۋ كەلېنە بكات ئەۋا كارى ئەم رېكخراۋانە دوو ئەۋەندەى تر ناستەم دەبىت بۇ گەيشتن بە ھىواكانيان .

راستە ئەمرۇ ژنانى كورد دوو ئەركى گرانى لەسەرشانە و پىۋىستە لەيەك كاتدا دوو تىكۇشان بكات , تىبكۇشىت ۋەك كوردىك بۇ نەتەۋەكەى , ۋە لەھەمانكاتىشدا ۋەك ژنىك بچەنگىت بۇ بەدەستەھىنانى ئازادى و يەكسانى لەناۋ كۆمەلگەكەيدا . كەۋاتە پىۋىستە ژنانى كورد زياتر ھەۋلى رىكخستنى خۇيان بەن ۋە دووجار سىياسى بن . ئەگەرچى رىبازەكانىشيان جياۋازىبىت لە تىكۇشانى نەتەۋەيىدا بەلام يەك دەنگى پىۋىستە لە رىبازى ئازادى رەگەزىدا ژندا . دەكرىت ھەردوۋ تىكۇشان لەناۋ يەك رىكخستندا بكرىت , بەلام پىۋىستە زياتر گرنگى بدرىت بە پاراستنى مافى ژنان و كىشەكانيان و بەلاۋە نەخرىت لە پىناۋ كىشەى دىكەدا , چونكە ژنىكى ھۇشيار كۆمەلگەيەكى ھۇشيار بەرھەم دەھىنيت , ۋە كىشەى زۇرى نەتەۋەيەتى كۆمەلگەى كوردىش ئەمرۇكە دەگەرېتەۋە بۇ ئەۋ نەبوونى ئەۋ ھۇشيارىيە .

نوسىنى : ھەرمى احمد